

Mediation in strafzaken:

waarom zou je het als advocaat steunen of stimuleren?

— door **Richard Korver & Corné van der Wilt**

Met mediation in strafzaken kunnen resultaten worden bereikt die voor de cliënt, zowel slachtoffer als verdachte, de moeite waard zijn, betogen Richard Korver en Corné van der Wilt.

Dit is een oproep aan strafrechtadvocaten: *bespreek de mogelijkheid van mediation met je cliënt.*¹ Met mediation in strafzaken kunnen resultaten worden bereikt die voor de cliënt, of dat nu een slachtoffer of een verdachte is, zeer de moeite waard zijn. De cliënt neemt met mediation het heft in eigen handen. Hij/zij kan daarmee invloed uitoefenen op de loop van een strafzaak en hoeft niet louter toe te zien of, en zo ja wat, justitie met de zaak doet. Veel advocaten zijn niet bekend met mediation in strafzaken of staan er ambivalent tegenover. Dat is ten onrechte.² Wij zullen in dit artikel uitleggen wat goede redenen zijn om voor mediation te kiezen. Eerst zetten we uiteen wat mediation in strafzaken is, daarna wat de voorwaarden zijn om eraan deel te nemen.

WAT IS MEDIATION IN STRAFZAKEN?

Mediation in het strafproces is mogelijk sinds 2012 toen artikel 51h in het Wetboek van Strafvordering kwam. Deze bepaling regelt dat het OM inzet van mediation in een strafzaak moet overwegen en dat de rechter met het resultaat van een mediation bij de strafoplegging rekening moet houden. Mediation is mede gebaseerd op theorievorming rondom 'herstelrecht'. Herstelrecht betreft in de kern een andere manier van omgaan met een gepleegd strafbaar feit dan

oplegging van een sanctie. De gevolgen die de betrokkenen ervaren, staan centraal en niet de inbreuk op een publiekrechtelijke norm (hoewel die inbreuk wel de aanleiding vormt). Het gaat om het 'van mens tot mens' bespreken van de beleving van de gebeurtenis, de impact, de gevolgen en het herstel daarvan.³

Het slachtoffer ziet de verdachte in een andere positie dan tijdens het strafbare feit. Dit kan herstel van de machtsbalans teweegbrengen, wat therapeutisch en daarmee helend en/of inzicht gevend kan werken. Bij een verdachte brengt een directe confrontatie met het door hemzelf aangerichte leed inzicht in de gevolgen van het eigen handelen en hij kan daarvoor verantwoordelijkheid nemen. Dit kan niet alleen sterk bijdragen aan het herstel van het slachtoffer, maar de verdachte kan zijn schuld- en schaamtegevoelens op een andere en doorgaans positievere manier doorleven en verwerken. Dat zal ook impact kunnen hebben op het recidiverisico.

Verwijzing naar mediation vindt plaats door het OM of de rechter.⁴ Advocaten kunnen – net als de Raad voor de Kinderbescherming, de reclassering of Slachtofferhulp Nederland – aan de verwijzers om mediation vragen voor hun cliënt. Dat kan in elk stadium van de strafzaak, zelfs in hoger beroep. Advocaten van verdachten kunnen ook de advocaat van het slachtoffer al

vragen of deze daarvoor openstaat en vice versa. Ook kunnen zij hun cliënt er in de politieverhoren een uitspraak over laten doen. Daar kun je dan naar verwijzen als je een verzoek doet.

Advocaten kunnen zich met hun verzoek ook direct richten tot het mediationbureau van de rechtbank waar de strafzaak aanhangig is.⁵ Die hebben korte lijnen met de verwijzers. Stuur een mail met relevante gegevens (naam verdachte en/of slachtoffer, geboortedatum, BHV-nummer of parketnummer) en een korte uitleg waarom je wenst dat de zaak van je cliënt naar mediation wordt verwezen. Het mediationbureau neemt dan contact op met de verwijzer en koppelt het resultaat aan je terug. Als verwijzing plaatsvindt, wordt dat praktisch geregeld door het mediationbureau. Zij benaderen de verdachte en het slachtoffer met de vraag of zij ervoor openstaan en bespreken hun verwachtingen. Bij het hof Den Haag worden zogenoemde themazittingen georganiseerd waar zaken (gewelddelicten) worden behandeld waarin voorafgaand aan de zitting is onderzocht of mediation kan worden ingezet. Wilt u een zaak die bij dit hof speelt daarvoor aanmelden, schrijf dan een mail aan: mediation.hof.denhaag@rechtspraak.nl.

Als de verdachte en het slachtoffer bereid en geschikt zijn, volgen er intakegesprekken met professionele (MfN-geregistreerde) mediators op de rechtbank of het hof. Advocaten mogen daarbij zijn, maar dat hoeft niet. Mediation vindt onder geheimhouding plaats, wat verschil kan maken, zowel vanuit privacyoverwegingen als vanuit het oogpunt van (het ontbreken van) sociale druk van buitenaf. Als de intakegesprekken volgens de mediators voldoende aanknopingspunten voor herstel bieden, vindt een gezamenlijk gesprek plaats. De spelregels voor de gesprekken staan in de zogenoemde *startovereenkomst* die alle deelnemers moeten ondertekenen. Een gezamenlijk gesprek kan leiden tot een *slotovereenkomst*, waarbij de partijen helemaal zelf bepalen wat zij wel of niet aan het OM en de rechter kwijt willen over de inhoud van de gesprekken. Zij kunnen de inhoud uiteraard ook nog met hun advocaat bespreken, voordat ze tekenen. De slotovereenkomst wordt vervolgens in het strafdossier gevoegd.

BEKENTENIS NIET NODIG VOOR MEDIATION. WAT ZIJN DAN WEL DE VOORWAARDEN?

Mediation is voor de verdachte mogelijk onder de voorwaarde dat hij 'de feiten die aan de zaak ten grondslag liggen, heeft erkend' (zie artikel 18 Besluit slachtoffers van strafbare feiten). Een volledige bekentenis is dus niet nodig. Het erkennen van betrokkenheid bij de si-

tuatione is voldoende. Wel moet er sprake zijn van 'verantwoordelijkheid nemen'. Mediation dus louter strategisch inzetten, is niet wenselijk (nog afgezien van de vraag of een dergelijke opstelling werkt in een mediationgesprek). Het gaat bovendien niet alleen om kleinere strafzaken zoals weleens wordt gedacht. In de strafrechtspraak zien we ook voorbeelden van grote zaken waarin mediation een rol heeft gespeeld, denk aan: verkrachting, poging tot doodslag, verkeerszaken met ernstig letsel en brandstichting in een flatgebouw met dodelijke afloop.⁶

Een extra indicatie voor de inzet van mediation is dat de verdachte *first offender* is en/of dat verdachte en slachtoffer met elkaar verder moeten: wonen ze bijvoorbeeld in een kleine gemeenschap, zien ze elkaar vaak in het uitgaansleven, is er sprake van een burenerelatie, gezinsrelatie, arbeidsrelatie, relatie vanuit de studie (tussen studenten onderling of tussen student en docent)? Een contra-indicatie kan zijn ernstige psychische problematiek bij de verdachte of ernstig onverwerkt trauma bij het slachtoffer. Houd daarbij rekening met het gegeven dat tijdsverloop van invloed is op de bereidheid en/of het vermogen om aan mediation mee te doen. Een verdachte of slachtoffer kan er dus eerst niet maar later wel aan toe zijn (en omgekeerd) om aan mediation mee te doen.

REDENEN OM VOOR MEDIATION TE KIEZEN

Er zijn een aantal belangrijke argumenten om de betrokkenheid van de cliënt bij mediation te steunen of stimuleren.

Voorkomen van vervolging

Veruit de meeste verwijzingen naar mediation vinden plaats via het OM voordat een besluit is genomen over de vervolging. Een geslaagde mediation (het landelijk slagingspercentage ligt op iets meer dan 80) heeft daarom invloed op dat besluit. Er zijn vele voorbeelden bekend van zaken waarin het OM na een positieve uitkomst afzag van vervolging. Het kan dus leiden tot een sepot.⁷ Dit is een enorme kans voor een verdachte. Hij kan zonder al te veel kleerscheuren van een strafzaak afkomen als hij zich (oprecht) inzet voor de mediation. Een openbare behandeling van de zaak wordt iedereen dan bespaard. Belangrijk neveneffect is ook dat een strafzaak zo niet lang als zwaard van Damocles boven het hoofd van de verdachte (en het slachtoffer) blijft hangen. Denk aan de bekende zaken van Bilal Wahib en Job Gosschalk, waarin herstelgesprekken hebben geleid tot het afzien van vervolging. Mediation heeft doorgaans een looptijd van zes weken en in jeugdzaken vier weken.

Ook in een klachtzaak over niet-vervolgving (artikel 12 Sv) is mediation mogelijk.⁸ In zo'n zaak is al een besluit genomen tot niet-vervolgving maar is daartegen een klacht ingediend. De jurisprudentie laat zien dat er meerdere uitspraken van hoven zijn waaruit volgt dat in die fase mediation kan plaatsvinden en dat de hoven openstaan voor een verzoek daartoe (met name hof Amsterdam en hof Arnhem-Leeuwarden). Een geslaagde mediation kan leiden tot intrekking van de klacht over niet-vervolgving. Als de klacht niet wordt ingetrokken, kan het hof de resultaten van de mediation meewegen in zijn beoordeling van de klacht. Dit kan leiden tot het oordeel dat het niet opportuun is om de vervolging te gelasten. De strafzaak is dan van de baan.

Strafmatiging

Mocht het toch tot een strafproces komen dan kan mediation in strafzaken een positief effect hebben op de strafoplegging. Het overgrote deel van de gepubliceerde uitspraken waarin mediation een rol speelt, gaat over dat effect van mediation op de strafoplegging. De meest genoemde uit mediation voortvloeiende strafmatigende factoren die in uitspraken worden genoemd zijn: het maken van excuses, het schuldbe-wust zijn of berouw tonen, het betalen van schadevergoeding, contactherstel, afspraken over onderlinge omgang, het wijzigen van het eigen gedrag na de mediation, het ontstaan van rust.

De verdachte kan met mediation laten zien dat hij verantwoordelijkheid neemt voor het strafbare feit en openstaat voor de impact daarvan op het slachtoffer. Het kan leiden tot minder straf, maar ook tot een (deels) voorwaardelijke straf en zelfs tot toepassing van artikel 9a Sr. Er loopt momenteel een pilot in de arrondissementen Zeeland-West-Brabant, Overijssel en Gelderland in het kader van de Innovatiewet Strafvordering om bij een geslaagde mediation in bepaalde zaken (ernstige verkeerszaken en jeugd- en adolescentenzaken) zelfs tot een 'eindezaakverklaring' te komen.⁹ Er vindt dan geen inhoudelijke behandeling bij de rechtbank meer plaats.

Mentaal herstel

Een strafbaar feit en de daaropvolgende confrontatie met het justitieel apparaat kunnen een enorm negatief effect hebben op het gemoed van een verdachte. Mediation kan sterk bijdragen aan zijn mentaal herstel. Dat kan op meerdere vlakken.

Het strafrecht neemt conflicten van de betrokken personen eigenlijk uit handen. Of zoals Corstens treffend zegt over de positie van slachtoffers in de vervolging: het gaat over u, maar is verder vooral zonder u.¹⁰ Me-

diation is een mogelijkheid om het heft weer in eigen hand te nemen. De verdachte kan weer regie krijgen, in de strafzaak zelf is hij erg afhankelijk van anderen. Dat alleen al kan een positief effect hebben op het gemoed van een verdachte. Precies hetzelfde geldt voor het slachtoffer. Mediation kan echter ook tegemoetkomen aan een oprechte wens van een verdachte aan fundamenteel herstel. Wroeging over zijn handelen kan door een oprecht gesprek met het slachtoffer leiden tot het op positieve manier verwerken van schuld en schaamtegevoelens. Dit kan bevrijdend werken. Het tijdens de mediation overmaken van een tikkie om de schade te betalen of het verwijderen van een lasterlijke of beledigende post op social media, zijn praktische voorbeelden van 'verantwoordelijkheid nemen'. Verder heeft mediation effect op recidive. Uit promotieonderzoek blijkt dat verdachten die deelnamen aan mediation meer verantwoordelijkheidsbesef hebben en mediation lijkt ervoor te zorgen dat de gevoelens van schuld en schaamte daarna behouden blijven, terwijl die gevoelens bij de controlegroep (verdachten die niet konden deelnemen aan een – door hen wel gewilde – mediation omdat het slachtoffer dat afwees) juist daalden.¹¹

Oplossing van een onderliggend conflict

Strafzaken zijn lang niet altijd zwart-wit, maar dat wordt het vaak wel als de ene partij aangever is en de andere de verdachte. Mediation geeft de mogelijkheid een zaak breder te bespreken. Meerdere aspecten die ten grondslag hebben gelegen aan het strafbare feit kunnen de revue passeren. Dit maakt de kans groter dat er een meer duurzame oplossing kan worden gevonden voor het conflict. Wel moet men zich realiseren dat mediation in een strafzaak niet een geheel neutraal proces is. Uitgangspunt bij de gesprekken is dat er een strafbaar feit is gepleegd en dat daarvoor verantwoordelijkheid moet worden genomen. Maar ook bij die stand van zaken is het mogelijk alle aspecten van de aanloop er naartoe te bespreken, evenals het gedrag van betrokkenen na afloop. Denk bijvoorbeeld aan het hulpeloos achterlaten van het slachtoffer na het delict, het filmen ervan en dat verspreiden of het kwaadspreken over de verdachte op sociale media.

TEGENWERPINGEN

Wij willen ook nog ingaan op enkele onder advocaten gehoorde tegenwerpingen over het meedoen aan mediation.

Tegenwerping 1: 'Het enkele feit dat het slachtoffer een aanbod tot mediation afslaat, kan nadelig worden uitgelegd door het OM en de rechter.'

Dit pleit ervoor om contact te zoeken met een gemachtigde van het slachtoffer, een slachtofferadvocaat of slachtofferhulp. Dat kan gerust buiten het OM om. Op die manier kan confraterneel worden verkend of het slachtoffer ergens behoefte aan heeft. Het zal u verbazen hoe vaak dat leidt tot in ieder geval een start van de mediation en mogelijk zelfs het slagen daarvan.

Tegenwerping 2: 'Het kost geld.'

Mediation wordt kosteloos aangeboden als wordt verwezen door de rechter of het OM. Soms wil de officier van justitie er niet aan, zoals bijvoorbeeld in huiselijk geweld-zaken. Ook dan kan het echt lonen om door te gaan en de rechter om een verwijzing te vragen. Daarbij helpt het uiteraard als de advocaten van verdachte en slachtoffer elkaar al hebben gevonden.

Tegenwerping 3: 'Wellicht dat het slachtoffer tijdens de zitting iets zegt over de mediation dat slecht uitpakt voor de verdachte.'

In de praktijk gebeurt dit nauwelijks. Het is ook strikt vertrouwelijk wat er in een mediation wordt besproken. De rechter kan worden verzocht het gezegde gezien de geheimhouding buiten beschouwing te laten bij de beoordeling van de zaak. Het zou de betekenis van mediation uithollen als de rechter daar wel acht op zou slaan. Wij zijn overigens ook niet bekend met voorbeelden waarin dit een probleem was.

Tegenwerping 4: 'Het gaat mijn client meer schade doen dan dat het iets opbrengt.'

Dit is een veelgehoord argument van slachtofferadvocaten maar getuigt tegelijkertijd van een zeker paternalisme en daarmee overtuigt het niet. Geen slachtoffer is hetzelfde en er moet voor worden gewaakt dat het morele referentiekader van de advocaat beslissend wordt voor het antwoord op de vraag om wel of niet mediation op te starten. Dat zou immers de beslissing van betrokkenen zelf moeten zijn, maar die daarbij vanzelfsprekend wel goed moeten worden voorgelicht door hun advocaat.

SLOT

Er is nog enorme ruimte voor de groei van mediation in strafzaken. Nu vindt verwijzing naar mediation plaats in een kleine 1500 zaken per jaar. Dat is ongeveer 1% van het totaal aantal strafzaken dat jaarlijks bij de rechtbanken wordt aangebracht.¹² Onbekend maakt onbemind. In een strafrechtelijk systeem dat onder druk van het grote aantal zaken dreigt te bezwijken, kan herstelrecht een veel wezenlijker aandeel hebben in de oplossing dan tot op heden het geval is. Dat begint vaak bij u, advocaten. Wij hopen u in ieder geval met onze bijdrage zo nieuwsgierig te hebben gemaakt dat u het voortaan standaard meeneemt in het lijstje onderwerpen dat u zo snel mogelijk met uw cliënt bespreekt.

Richard Korver is advocaat, bestuurslid van de Nederlandse Vereniging Specialisatie Slachtoffer Advocaten (NVSSA) en voorzitter van de Stichting Landelijk Advocaten Netwerk Gewelds- en Zedenslachtoffers (LANGZS). Corné van der Wilt is als senior-raadsheer werkzaam in de afdeling strafrecht van het hof Amsterdam en tevens MfN-geregistreerd mediator. In die laatste hoedanigheid begeleidt hij sinds 2016 mediations in strafzaken in de arrondissementen Rotterdam en Zeeland-West-Brabant.

Noten

- 1 Zie ook onlangs in dit blad Gert-Jan den Besten, 'Mediation: hoe eerder hoe beter', *Adv.bl.* 2023-2, p. 85.
- 2 Zie ook al het pleidooi van Richard Korver in het hoofdstuk 'Alternatieven en nieuwe initiatieven' van zijn boek *Recht van spreken. Slachtoffers in het Nederlandse strafproces*, De Arbeiderspers, Utrecht/Amsterdam 2012.
- 3 Voor nog wat meer inzicht in hetgeen in een mediation in een strafzaak concreet plaatsvindt, zie de bijdragen van Corné van der Wilt in Nederlandse Mediation over de zaken die hij als mediator heeft behandeld (bijvoorbeeld *NM* 2022/8 en *NM* 2022/25).
- 4 Zie voor een oproep van Corné van der Wilt c.s. aan zijn collega's om mediation in te zetten 'Rechterlijk werk maken van mediation in strafzaken', *NJB* 2022, p. 1778-1783.
- 5 Zie rechtspraak.nl voor de contactgegevens; op die site vind je ook een informatief filmpje over mediation in een strafzaak.
- 6 Zie bijvoorbeeld ECLI:NL:GHAMS:1209 en 1149. Zie voor een groot aantal andere voorbeelden: C.J. van der Wilt, 'Tien jaar mediation in de strafrechtelijke jurisprudentie', *Tijdschrift voor Herstelrecht* 2021, p. 8-28.
- 7 Zie de Aanwijzing sepot en gebruik sepotgronden van 1 juli 2022 van het OM: in gevallen waarin het aan het strafbaar feit ten grondslag liggend conflict na het maken van excuses of door verzoening, bijvoorbeeld via mediation of schadevergoeding, zodanig is opgelost dat vervolging om die reden geen zin meer heeft, wordt geseponeerd onder algemene voorwaarde met sepotcode 70.
- 8 Zie voor voorbeelden het genoemde artikel in het *Tijdschrift voor Herstelrecht*, bijvoorbeeld: ECLI:NL:GHAMS:2022:2400 en hof Arnhem-Leeuwarden 20 juli 2017, klachtnummer 16/0989.
- 9 Meer hierover in het artikel van Corné van der Wilt 'Naar het voortijdig beëindigen van een strafproces bij mediation', *Tijdschrift Conflicthantering* 2022, p. 62-63.
- 10 G.J.M. Corstens, 'Conflictoplossing en bestraffing in 2050': in R. van Gestel, J.B.M. Vranken e.a., *Recht en rechtspraak vanaf 2040, liber amicorum Fred Hammerstein*, Boom Juridisch, 2021, p. 81.
- 11 J. Jonas c.s., 'The psychological impact of participation in victim-offender mediation on offenders: evidence for increased impunction and victim empathy', *Frontiers in Psychology* 28 januari 2022.
- 12 Corné van der Wilt e.a., 'Rechterlijk werk maken van mediation in strafzaken', *NJB* 2022, p. 1778.